

2e JAARGANG
NUMMER 11
NOVEMBER 1966

DAAD EN GEDACHTE

orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd

DEBAND 49
25 HECOM
4971 RELEVON

+++++
+ BIJ ELKE BIJZONDERE HANDELING GAAT
+ HET DENKEN AAN HET DOEN VOORAF.
+ BIJ HET HANDELEN VAN KLASSEN OF
+ MASSA'S BLIJKT DE BETEKENIS VAN
+ HET HANDELEN PAS ACHTERAF. HIER
+ GAAT DE DAAD VOORAF AAN HET BE-
+ GRIP, AAN DE GEDACHTE.
+++++

DAAD EN GEDACHTE

Orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd

GEEN VASTE ABONNEMENTSPRIJS

De uitgave zal worden bekostigd uit VRIJWILLIGE bijdragen

Red. en adm.: Corn. Outhoornstraat 1, Amsterdam - W

Postgiro 307695

ACTIE BIJ WERKSPoor IN UTRECHT

HET OPMERKELIJKSTE en interessantste bij de gebeurtenissen rond het Utrechtse bedrijf van Werkspoor n.v. is de houding van de vakbeweging. Toen daar op woensdag 12 oktober des morgens om half negen 2500 man de arbeid neerlegden, spreekkoren van ontevreden personeelsleden werden gevormd en een aantal heftig verontwaardigde stakers schreeuwend de vergadering van de Ondernemingsraad binnendrong; toen geschiedde dat alles spontaan en zeker niet op aansporing van de Algemene Nederlandse Metaal Bedrijfsbond, of welke organisatie dan ook in deze bedrijfstak. "De vakbonden", zo zei even later de heer Van Montfoort, secretaris van de Ondernemingsraad, tot de in één der kantines verzamelde stakers, "kunnen een stakingsactie onmogelijk steunen, omdat de directie... niet handelt in strijd met de bepalingen van de cao." Toen de avond daarop de ANMB-districtbestuurder Groeneveld in miljoenen Nederlandse huiskamers op het televisiescherm verscheen, toen bevestigde hij die uitspraak van de heer Van Montfoort in voorzichtige beoordelingen. Maar hij liet er tegelijkertijd geen enkele twijfel over bestaan, dat hij het optreden van de arbeiders wel begreep en dat hij voor de houding der directie geen goed woord over had. Hij noemde die houding rondweg "een schandaal".

Van die houding en van de mentaliteit die de directie van Werkspoor-Utrecht aan de dag legde ervoer de televisiekijker nog tijdens dezelfde uitzending een kenmerkend staaltje. De samenstellers van de tv-reportage hadden namelijk voor hun doen opvallend goed hun best gedaan om het publiek omtrent hetgeen er bij Werkspoor-Utrecht voorviel zo objectief mogelijk te informeren. Ze hadden zich met camera en microfoon temidden van de stakers begeven. Alvorens de vakbondsbestuurder Groeneveld op de beeldbuis verscheen zag men diverse opnamen tijdens welke Werkspoor-arbeiders fris van de lever vertelden wat of zij van de situatie dachten. Na het vraaggesprek met de heer Groeneveld werd meegedeeld, dat de tv-verslaggevers ook de Werkspoor-directie graag de gelegenheid zouden hebben gegeven haar zienswijze nader toe te lichten. Die directie echter had dat niet nodig geoordeeld en was tot een vraaggesprek niet bereid geweest. Wie wél op het televisiescherm verscheen was mr. H. Ph. de Kanter, directeur van de Federatie van Metaal- en Elektrotechnische Industrieën, waarbij Werkspoor n.v. is aangesloten. Hij vertelde de kijkers, dat de ondernemersorganisatie, die hij vertegenwoordigde de door de Werkspoor-directie gevolgde procedure volkomen verkeerd achtte, dat hij, in zijn hoedanigheid van werkgever de Werkspoor-directie had gewaarschuwd, maar dat zij die waarschuwing volkomen in de wind geslagen had.

Met het bovenstaande zijn - zo niet in detail, dan toch in principe - alle factoren gegeven, die men behoeft om zich 'n compleet beeld te vormen van de situatie. Wat daaraan het eerste opvalt is, dat de manier waarop de Directie van Werkspoor-Utrecht meende de door haar noodzakelijk geachte afvloeiing van 250 à 300 personeelsleden te moeten bewerkstelligen algemeen veroordeeld werd. Alge-

meen, dat wil dan in dit geval zeggen: door de arbeiders, door de Ondernemingsraad, door de vakbeweging, door andere werkgevers, door politici en door de publieke opinie.

Door de arbeiders: zij zijn spontaan een stuk strijd begonnen, waarin de met ontslag bedreigden en de rest van het personeel, buitenlandse arbeiders inclusief, zich als één man verzetten; een strijd, waarbij zoveel kracht en zoveel élan ontplooid werd, dat Werkspoor-directeur ir. J. van Zwet en de zijnen al na enkele uren gedwongen werden de ontslagen op te schorten.

Door de Ondernemingsraad: De secretaris van de Ondernemingsraad, de heer Van Montfoort, verklaarde kort nadat de staking een feit was tegenover verslaggevers: "De Ondernemingsraad heeft zich scherp tegen 't beleid van de directie gekant".

Door de vakbeweging: ANMB-districtsbestuurder Groeneveld verklaarde (tegenover een verslaggever van de Nieuwe Rotterdamse Courant én voor de televisie): "Het is een schrijnende zaak, die bij mij een slecht onthaal vindt. Ik begrijp niet, hoe de Werkspoor-directie, die z e g t al sinds jaar en dag een sociaal beleid te voeren, dit durft. Hiermee verspeelt Werkspoor het laatste restje vertrouwen van de vakorganisaties."

Door andere werkgevers: Mr. De Kanter is niet de enige onder hen, die zich kritisch over de directie van Werkspoor-Utrecht heeft uitgelaten. In het Algemeen Dagblad is geschreven, dat óók collega-werkgevers (meervoud) het "verbijsterend" vonden, dat ir. Van Zwet c.s. "de oudere, iets duurdere, soms wat minder dynamische, maar in ieder geval getrouwe werknemers als eersten wilden laten vertrekken en dat in strijd achtten "met het sociaal normbesef én met de sinds 1964 geldende statuten van de "Verenigde Machine Fabrieken" (V.M.F.) - het Werkspoor-concern - waarin met veel nadruk is verklaard dat 't bedrijf meer is dan een economische instelling". In het Algemeen Dagblad is óók geschreven, dat de werkgeversorganisatie ertoe bemiddeld heeft, dat de ontslag-kwestie bij Werkspoor-Utrecht opnieuw 't onderwerp zou vormen van een overleg tussen vakbonden en directie.

Door de politici: De houding van Werkspoor-Utrecht is ter sprake gekomen in de Tweede Kamer. De heer mr. Th.J.A.M. van Lier van de PvdA - die eer hij Kamerlid werd plaatsvervangend directeur van een gewestelijk arbeidsbureau en vervolgens directeur van enige gewestelijke arbeidsbureau's was - heeft staatssecretaris De Meijer van Sociale Zaken en Volksgezondheid gevraagd géén ontslagvergunningen te laten afgeven zolang de werkgever weigert rekening te houden met de redelijke wensen van de vakbondsbestuurders.

Door de publieke opinie: Tolk hiervan was o.a. het dagblad "Het Parool", dat in een commentaartje, getiteld "Zo hoort het niet" zich in felle bewoordingen over de Werkspoor-directie uitliet en o.a. zei: "Ook in 1958, toen deze onderneming als gevolg van de bestedingsbeperking haar personeel moest inkrimpen, gebeurde dat op een - zacht uitgedrukt - weinig elegante manier. Maar ditmaal is het directiebeleid zo mogelijk nog onhandiger.... In augustus j.l. hebben de centrale werkgeversorganisaties een aantal richtlijnen voor collectief ontslag gepubliceerd. Dat geschiedde mede om uiting te geven aan de overtuiging 'dat het onder alle omstandigheden noodzakelijk is met grote zorgvuldigheid te letten op de positie van de mensen aan wie 't ontslag moet worden verleend.' De menselijke belangen, aldus toen de werkgeversorganisaties, wegen zwaar. 'Zij mogen niet als sluitstuk van een operatie worden beschouwd'. Men kan zich helaas niet aan de indruk onttrekken, dat deze uitspraken bij de Werkspoor-directie aan dovemansoren zijn gedaan."

Ons is uit het recente verleden, dat wil zeggen sinds de oorlog, slechts één enkel geval bekend, waarin het optreden van een directie op zo uitgebreide

schaal werd afgekeurd, een optreden van de arbeiders in zo brede kring begrip ontmoette. Dat geval was: de staking bij de coöperatieve zuivelfabriek "De Ommelanden" te Groningen in 1952. Men behoeft slechts in de herinnering terug te roepen, wat of er toen aan de hand was, en de overeenkomst met het jongste Werkspoor-conflict springt in het oog. Destijds, bij "De Ommelanden", had men te maken met een bedrijfsleiding, die niet was aangepast bij de ontwikkeling, die de maatschappij in de eerste helft van de 20ste eeuw in sociaal-economisch opzicht te zien gaf. Directeur Feike de Boer leefde volkomen in de sfeer van de 19e eeuw, waarin iedere ondernemer "baas in eigen huis" was, waarin de arbeider als lucht werd beschouwd, waarin pensioenrechten, betaalde overuren en vakantietoelagen onbekende dingen waren, waarin er geen cao bestond en de vakbonden beschouwd werden als lastige pottenkijkers in de keuken. Die situatie lokte niet slechts verzet uit van de vakbeweging (in casu de ANAB), zij gaf óók aanleiding tot scherpe kritiek van vrijwel het gehele georganiseerde Nederlandse bedrijfsleven, waarin 'n 'buitenbeentje' als "De Ommelanden" niet meer paste. Dat georganiseerde bedrijfsleven, dat een zogenaamd "sociaal personeelsbeleid" en de integratie van de vakbeweging als een belangrijke bijdrage tot grotere productiviteit én tot verzekering van de klassenvrede had leren waarderen, beschouwde het beleid van "De Ommelanden" als een storend element. Dat des te meer, omdat de periode, waarin het belang van de individuele ondernemer prevaleerde nu eenmaal had plaats gemaakt voor een tijdvak, waarin alles draaide om het belang van de ondernemersklasse als één geheel.

Natuurlijk zeggen wij niet, dat ir. J. van Zwet van Werkspoor zonder meer een tweede Feike de Boer is, ook al zijn wij dan wel eens onaangenaam getroffen door de patriarchale toon van zijn bijdragen voor de Werkspoor-krant. Werkspoor-Utrecht is geen bedrijf, dat een volslagen 19e-eeuws eiland vormt in onze eeuw en dat het moderne klimaat volkomen geweerd heeft binnen zijn muren. Maar het is natuurlijk wél zo, dat de volkomen 19e-eeuwse geest waarin - zowel in 1958 als thans - een aantal ontslagen werd verleend duidelijk vloekte met de praktijk, die het ondernemersdom als klasse in overeenstemming acht met zijn algemeen belang. Ziedaar de overeenkomst met de Groninger situatie van 1952, overeenkomst, die zowel de houding van mr. De Kanter als de terechtwijzingen van "Het Parool" verklaart.

Er is, naast deze duidelijke overeenkomst met 't conflict bij "De Ommelanden" ook een duidelijk verschil. Destijds ging het tussen "De Ommelanden" en de ANAB om een aantal concrete eisen van de vakbond, die aanpassing van het zuivelbedrijf bij de moderne verhoudingen verlangde. Toen die eisen niet werden ingewilligd moest de vakbond, onder de gegeven omstandigheden, wel naar het stakingswapen grijpen, dat de organisatie anders nimmer meer placht te hanteren. In het geval van Werkspoor heeft de vakbeweging geen eisen gesteld en bestond voor haar daarvoor ook geen enkele aanleiding. Niet om een stuk modern sociaal beleid ging het, maar om de afvloeiing van een aantal personeelsleden. Die geschiedde wel, naar wij zopas al constateerden, in een volstrekt hopeloos ouderwetse geest, maar zij geschiedde óók, gelijk door ondernemingsraadsecretaris Van Montfoort en ANMB-bestuurder Groeneveld is toegegeven, formeel volkomen overeenkomstig het bepaalde in de cao, waardoor de vakbeweging aan handen en voeten is gebonden. Dat feit verklaart, waarom in 't geval van "De Ommelanden" de vakbeweging, bij uitzondering, een staking uitriep en waarom in het geval van Werkspoor diezelfde vakbeweging een door de arbeiders spontaan begonnen actie niet kon steunen, hoezeer het optreden van de Werkspoor-directie ook haar verontwaardiging wakker riep. Zo wijlen Feike de Boer van "De Ommelanden" nog geleefd had, zou hij aan het voorbeeld van Werkspoor hebben kunnen constateren, dat 'n collectieve overeenkomst met de vakbonden geen "revolutionaire malligheid" is; gelijk hij placht te verkondigen, maar een van de beste veiligheidsmaatregelen, die een ondernemer ooit kan treffen. Dat het géén veiligheidsmaatregel is, die absolute zekerheid verschaft, omdat tenslotte de arbeiders zélf er ook nog zijn, dat ligt natuurlijk nóch aan de vakbeweging, noch als zodanig aan de cao.

Niet voor niets schreven wij in de aanhef van dit opstel, dat de houding van de vakbeweging bij het Werkspoor-conflict opmerkelijk en interessant was. Interessant was - voor iedereen, die zich een beeld wil vormen van haar wezenlijk karakter - dat zij, zelfs in een geval, dat haar morele verontwaardiging wekte, practisch geen vinger voor de arbeiders kon uitsteken. Zij, die zich zelve, met een ongerechtvaardigd beroep op een lang gestorven verleden, zo dikwijls "de strijdorganisatie" der arbeiders noemt, toonde al dikwijls niet te willen strijden, omdat haar positie en bijgevolg haar opvatting grondig van die der arbeiders verschilt. Thans is gebleken, dat zij in een positie verkeert van niet te kunnen strijden, zelfs wanneer zij, als gevolg van zéér bepaalde omstandigheden, die wij hierboven ontleed hebben, in velerlei opzichten (niet in alle uiteraard) de situatie eender als de arbeiders beoordeelt, of juist gezegd: op andere gronden tot een zelfde conclusie komt. Het interessante aan de positie van de vakbeweging tijdens het Werkspoor-conflict is niet, dat zij geenszins achter de arbeiders stond. Dat is namelijk op zichzelf wel tekenend voor haar positie, maar het is om zo te zeggen "oud nieuws". Het interessante bij dit conflict was echter, dat zij óók niet achter de arbeiders bleek te staan in een geval, waarin zij tegenover de directie stond.

Opmerkelijk bij het Werkspoor-conflict was, dat de vakbeweging wel veel woorden gebruikt heeft om ir. Van Zwet c.s. te brandmerken, doch er zich zorgvuldig van heeft onthouden om ook maar één blijk van sympathie te tonen met de stakers. Wij houden deze bewering staande, ook al heeft de heer Groeneveld dan voor de televisie gerept van wat hij noemde "een hartverwarmende solidariteit". Dát namelijk was het uiterste waartoe hij kon gaan zonder nadrukkelijk een stakingsdaad goed te keuren, die hij als vakbondsbestuurder en ondertekenaar van een cao onmogelijk goedkeuren kón.

Is er iemand in Nederland die gelooft, dat zónder de stakingsactie van het Werkspoor-personeel de ontslagen ongedaan zouden zijn gemaakt? Is er iemand, die gelooft, dat de vakbeweging een dergelijke staking zou hebben geproclameerd zo de arbeiders niet op eigen initiatief de werkplaatsen waren uitgestroomd? Op de avond van dinsdag 11 oktober - de avond vóór de staking dus - hielden de bestuurders van de moderne, de christelijke en de katholieke bonden een persconferentie. De heer Groeneveld sprak daar lang en uitvoerig over het standpunt van de Werkspoor-directie. Met geen enkel woord zinspeelde hij zelfs maar op een door de vakbeweging te ontketenen verzet. Ofschoon hij niet moe werd de Werkspoor-directie te veroordelen, accepteerde hij niettemin tegelijkertijd de ontslagen als een voldongen feit, getuige zijn uitspraak, dat "de mogelijkheid dat deze mensen spoedig een nieuwe werkkring zullen vinden niet bijzonder groot is, gezien de vooruitzichten op de arbeidsmarkt." Nauwelijks twaalf uur later werd er vanwege de vakbeweging onder de Werkspoor-arbeiders een pamflet verspreid. Niet met een oproep tot strijd, maar met de simpele mededeling, dat de vakbeweging en de Werkspoor-directie niet tot overeenstemming waren kunnen komen. Vanwege de Werkspoor-directie zélf verscheen er een pamflet, waarvan de inhoud in feite op hetzelfde neerkwam.

Is er iemand in Nederland die gelooft, dat enkel en alleen de morele verontwaardiging van de vakbeweging (of van "Het Parool" of van wie dan ook) de directie van Werkspoor-Utrecht zou hebben gedwongen bakzeil te halen? Zij heeft dat slechts gedaan, omdat de arbeiders een krachtig machtsmiddel hebben gehanteerd, dat effectiever was dan morele verontwaardiging en boze woorden, het machtsmiddel van de staking.

Over die staking zelf nog een enkel woord. In de eerste plaats zij opgemerkt, dat zij uitbrak op een moment, dat de directie in een bijeenkomst van de ondernemingsraad een uiteenzetting gaf van de situatie, dat wil zeggen mededeling deed van het feit, dat overeenstemming met de bonden onmogelijk was gebleken. De ondernemingsraad - dat heeft de heer Van Montfoort verklapt - stond vierkant tegen-

over de directie en de besprekingen daar liepen al terstond nadat zij waren begonnen hopeloos vast. Maar wat betekende dat? Niet veel, wanneer men er het reglement van de ondernemingsraad van Werkspoor eens op naziet. Daar staat - in artikel 3: "De ondernemingsraad heeft tot taak, onder erkenning van de zelfstandige functie van de ondernemer, naar vermogen bij te dragen tot een zo goed mogelijk functioneren van de onderneming." Voor wie er over in twijfel mocht verkeren wat of daarvan de konsekwentie is, sprak ir. J. v. Zwet in de "Werkspoor-Courant" van 22 januari 1965 duidelijke taal, die hij tevoren - op 18 december 1964 - al in de ondernemingsraad zélf had laten horen. "Artikel 3 van het ondernemingsraadreglement", zo zei hij, "betekent, dat er slechts één instantie is die beslist en wel de directie en haar vertegenwoordigers." Met andere woorden: de veroordeling van het directiebeleid door de ondernemingsraad had voor de directie geen enkel direct gevolg en de ondernemingsraad, wiens functie het is de onderneming "zo goed mogelijk te doen functioneren" kon krachtens die functie niet tot staking oproepen, omdat een staking nu eenmaal het functioneren van de onderneming als onderneming onderbreekt. Geheel in overeenstemming met die feiten, zoals zij nu eenmaal door het karakter van de ondernemingsraad gegeven zijn, was het, dat de stakende werkspoorarbeiders zich voor de deur van de vergaderruimte verzamelden en dat enkelen hunner demonstratief de ondernemingsraad binnendrongen. Wat zij daarmee ondernamen - of zij er zich van bewust waren of niet, dat doet niet ter zake - was een in wezen revolutionaire poging om de ondernemingsraad van een adviescollege der directie óm te zetten in een orgaan, waarvoor de directie wél zou moeten zwichten, zoals de leiders van de eerste Franse republiek voor de verlangens der aanvankelijk nog kleine Bergpartij moesten zwichten, wanneer het volk van Parijs de vergaderzaal van de Conventie binnendrong.

Aan de Julianaparklaan in Utrecht is de directie op dat moment (nog) niet gezwicht. Voorzitter Van Zwet brak de vergadering onmiddellijk af. Maar daarbuiten ging het natuurlijk niet zo gemakkelijk. Toen hij in een toespraak tot de stakers deze aanraade om weer aan het werk te gaan, sorteerden zijn woorden geen enkel effect. Ze werden met gejoel ontvangen.

Waarop wij in de tweede plaats de aandacht willen vestigen, dat is de eensgezindheid, waarmee vrijwel het gehele Utrechtse personeel van Werkspoor in de strijd betrokken is. Nederlandse én Spaanse arbeiders, jong en oud, stonden schouder aan schouder in deze actie. Het feit trof zélf de heer Groeneveld. Hij verklaarde voor de televisie, dat daarmee het bewijs geleverd was, dat er vaak ten onrechte gekankerd werd over de "zogenaamde onverschilligheid" van de arbeidersjeugd. Dáár had hij natuurlijk volkomen gelijk in. Maar aan wiens adres waren zijn woorden gericht? Niet aan 't onze in elk geval. Wij hebben altijd betoogd, dat van die zogenaamde onverschilligheid niets zou blijken, wanneer de verhoudingen van het ogenblik en de sociale spanningen de arbeiders tot actie zouden nopen. Wie in de zogenaamde onverschilligheid altoos weer een pover excuus vonden voor hun eigen gebrek aan strijdwil, dat waren de vakbondsbestuurders waartoe de heer Groeneveld zelf behoort, vakbondsbestuurders, die géén strijdwil aan de dag gelegd hebben, ook niet toen de Werkspoor-jongens er van blaakten.

"Hartverwarmend", noemde de heer Groeneveld hun optreden. Wij zijn de laatsten om het te betwisten, maar wij hebben toch sterk het gevoel, dat wij daarmee iets anders bedoelen dan de heer Groeneveld bedoeld kan hebben. Hartverwarmend voor alle arbeiders, inderdaad. Hartverwarmend voor ieder, die bij de huidige situatie op de arbeidsmarkt en onder de huidige economische omstandigheden mogelijk nog met ontslag bedreigd wordt. Maar hartverwarmend voor de bondsbestuurders? Wat wilde de heer Groeneveld daar eigenlijk mee zeggen? Gelooft hij werkelijk in alle ernst, dat een hartverwarming enig resultaat heeft, indien men het hart op de verkeerde plaats heeft zitten?

=====
=====

NOGMAALS: ANTI-MILITARISME

MET EEN VRAAGTEKEN

Het artikel "Anti-militarisme met een vraagteken", geplaatst in het septembernummer van "Daad en Gedachte", is door "Recht voor Allen" overgenomen in hun nummer van 1 okt. j.l. en van een commentaar voorzien. Tevens plaatste men daarbij nog de brief, die onze kameraad ontving als antwoord op het verzoek zijn "Open brief aan A.L. Constandse" in hun blad op te nemen. Als antwoord op het schrijven van "Recht voor Allen" schreef onze makker onderstaande brief aan de redactie van dat orgaan, met het verzoek het te plaatsen. Wij vinden deze discussie belangrijk genoeg om ook onze lezers er kennis van te laten nemen en hebben er dus een plaatsje voor ingeruimd.

De redactie.

- o -

Beste vrienden van de redactie van "Recht voor Allen",

"DE OVERGANG van de éne naar de andere samenleving is geen wandeling in de maneschijn". Als variant op deze woorden van A.L. Constandse ("Grondslagen van 't Anarchisme", blz. 102) zou ik willen zeggen: "Een discussie over de problemen van de maatschappij en de arbeidersstrijd is geen gezelligheidsbabbeltje, waarbij men elkaar alleen maar vriendelijkheden toevoegt". Aan het slot van uw "Kort Commentaar" bij het artikel "Anti-militarisme met een vraagteken" (zie "Recht voor Allen" van 1 okt. 1966) zegt u namelijk: "De discussie staat open. Doe het vriendelijk!" Ja, en daar zit ik mee. Hoe moet ik nu vriendelijk discussieren? En.... wat verstaat u daaronder? Ik weet niet wat u ermee bedoelt. Wél weet ik wat ik onder kameraadschappelijk discussieren versta, namelijk: zakelijk argumenteren; niet insinueren of van veronderstellingen uitgaan; je aan de feiten houden. Een discussie mag echter, nee moet scherp zijn, d.w.z. dat de tegenstellingen op geen enkele manier verdoezeld mogen worden maar openlijk en duidelijk gesteld. En ik meen, dat ik mij aan deze formulering heb gehouden in mijn "Open brief aan A.L. Constandse". In uw kommentaar zegt u wel, dat u in uw brief duidelijk aangetoond hebt, dat de aanval (van mij) op Constandse "onheus" was, maar dat moet ik ten stelligste ontkennen. Uw brief heeft bij mij alleen maar de indruk gewekt, dat Constandse voor u een soort "heilige koe" is, die niet mag worden aangevallen. (Ik weet het, het klinkt niet "vriendelijk". Bedenk echter, dat ik niet beweer, dat dit zo is, doch u alleen maar vertel welke indruk uw brief op mij heeft gemaakt). Om aan te tonen, dat uw "bewering", dat de "Open Brief" "onredelijk" of "onheus" was, niet waar gemaakt is, zal ik uw brief aan mij nog even met u doorlopen.

U begint met te verklaren, dat de "Open Brief" te lang is. Welnu, het is 'n redelijk argument, maar had het schrijven dan niet in tweeën geplaatst kunnen worden? Dat gebeurde toch ook met "De school der anarchie" van Constandse? Maar u zult het toch wel met mij eens zijn, dat de lengte niet "onheus" of "onredelijk" is.

Dan zegt u echter: "Wij vinden het beslist onnodig Constandse aan te vallen met argumenten over het verloop van de Spaanse burgeroorlog." Dát nu vind ik onredelijk! Dus de redactie van "Recht voor Allen" wil bepalen welke argumenten ik tegen Constandse nodig moet vinden? Er komt echter nog meer bij. Het is niet waar, dat ik Constandse heb aangevallen met argumenten over het verloop van de Spaanse burgeroorlog. Over het verloop van de Spaanse burgeroorlog heb ik helemaal niet geschreven. De waarheid is, dat Constandse in zijn beschouwing (zie "Recht voor Allen" van 2 april j.l., blz. 4, 1e kolom) een opvatting over de rol der Spaanse anarchisten in de burgeroorlog verkondigde, die ik niet deel. Of Constandse zijn

opvatting daarover juist is of de mijne, doet hier niet ter zake. Wanneer volgens mij zijn opvatting onjuist is, is het dan "onheus" of "onredelijk" wanneer ik probeer dat aan te tonen? Is het ook al "beslist onnodig" een onjuiste opvatting aan te vallen? Juiste opvattingen behoeft ik niet aan te vallen, dus dan had elke aanval achterwege moeten blijven? Begrijpt u nu, waarom uw brief de indruk bij mij wekte, dat Constandse voor u een soort "heilige koe" is?

Wat ik of u of wie dan ook zouden hebben gedaan, wanneer wij in de plaats der Spaanse anarchisten waren geweest, dát doet niet ter zake. Het gaat er alleen om, dát wat er gedaan is juist te beoordelen.

Dan schrijft u: "U gelooft verder toch zelf ook niet, dat Constandse het fabeltje zou geloven, dat Hitler en Mussolini de schuldigen aan de tweede wereldoorlog waren en dat de oorlog van de kant van de geallieerden gevoerd zou worden tegen het barbarisme van het Derde Rijk? Ik kan je de verzekering geven, dat hij je verdere betoog daarover praktisch woord voor woord onderschrijft."

Beste redactie, aan verzekeringen hecht ik maar heel weinig waarde. Ik heb alleen met de feiten te maken. En feit is dat Constandse schreef: "Het was duidelijk dat de Spaanse burgeroorlog het voorspel was van de tweede wereldoorlog, die ontketend zou worden door Hitler en Mussolini." Meer wordt er over het ontstaan van de tweede wereldoorlog niet gezegd. Bent u het niet met me eens, dat een onbevooroordeelde lezer daaruit de conclusie zal trekken, dat Hitler en Mussolini de schuldigen aan de tweede wereldoorlog waren? Natuurlijk, met een beetje goede wil zou men uit die woorden de conclusie kunnen trekken, dat Hitler en Mussolini die oorlog zijn begonnen. Constandse van vroeger kennende, zou ik die goede wil ook nog wel op hebben kunnen brengen wanneer daar de rest van zijn betoog niet was geweest; wanneer er in zijn betoog ook maar de geringste aandacht was besteed aan het feit, dat het "regime van ontaarde moordenaars" door de z.g. democratieën was sterk gemaakt. Niets echter daarvan. Wanneer men nu weet, dat de oorzaak van een kapitalistische oorlog (mijn benaming) gezocht moet worden in de kapitalistische verhoudingen, weet, dat een kapitalistische oorlog een belangenoorlog is, is het dan niet onverantwoord daar met geen woord op te wijzen? Tenslotte loopt Constandse lang genoeg mee en is wijs genoeg om te weten, dat men zich over dergelijke problemen niet zo ongenueanceerd mag uitlaten, doch in zijn formuleringen juist uiterst zorgvuldig moet zijn. En ik, die in mijn "Open Brief" juist de nadruk heb gelegd op het feit, dat een kapitalistische oorlog alleen maar een belangenoorlog is, wordt door u beschuldigd van 'n "onredelijke aanval".

Ik zei zojuist, dat ik die goede wil nog wel had kunnen opbrengen, wanneer daar de rest van het betoog van Constandse niet was geweest. Iets van die rest lezen we in de volgende woorden:

"Welnu; ik heb gekozen. Gekozen vóór degenen, die met geweld naar de ondergang zouden streven (onderstreping van mij, J.M.) van dit regime van ontaarde moordenaars."

Gelooft Constandse nu aan fabeltjes of niet? Ik ontken ten stelligste, dat de geallieerden streefden "naar de ondergang van dit regime van ontaarde moordenaars". Heeft Chamberlain in München niet alles geprobeerd om met dat regime van ontaarde moordenaars tot een vergelijk te komen? Dat het ontaarde moordenaars waren interesseerde hun geen bliksem. Het is bekend, dat Churchill een bewonderaar van Hitler is geweest. En ik meen, dat ik in mijn "Open Brief" genoegzaam heb aangetoond, dat geen van die landen, die later Duitsland zouden bevechten, vóór de oorlog ook maar een hand hebben uitgestoken om de slachtoffers van die "ontaarde moordenaars" te helpen. Ook tijdens de oorlog hebben ze trouwens maar heel weinig voor die slachtoffers gedaan. Ook dat heb ik in mijn "Open brief" aangetoond. Neen, dat het "ontaarde moordenaars" waren interesseerde hun niet. Maar dat hun kapitaalsbelangen in de knel kwamen, dát was te erg. Daarom streefden de geallieerden naar de ondergang van een concurrent; naar de ondergang van een staat, die

hun belangen bedreigde. Dat is wel héél iets anders. Streven naar de ondergang van "ontaarde moordenaars" veronderstelt humanitaire overwegingen. Streven naar de ondergang van een "concurrent" veronderstelt alleen maar eigenbelang en niets anders.

Beste redactie, wie heeft u toch verteld, dat ik "zoals andere links-revolutionairen" het geweld van die rotoorlog heb aanvaard? En waarom hebt u dan niet even bij mij geïnformeerd of hetgeen u was verteld wel juist was? Of gaat u alleen maar van een veronderstelling uit? En vindt u het dan niet "onvriendelijk" en "onredelijk" dat zo maar van mij te beweren, zonder te weten of het waar is? Ik heb namelijk nog nimmer het geweld van een kapitalistische oorlog aanvaard. In 1938 uit de gevangenis gekomen na mijn dienstweigering, voelde ik in 1939 of in 1940 echt niet de behoefte me beschikbaar te stellen voor het leger der geallieerden. En dat zou ik toch als konsekwentie hebben gezien, wanneer ik gekozen had voor het geweld der geallieerden. Neen, ik behoor niet tot de lieden, die juichten wanneer de "Tommies" weer overvlogen om de burgerbevolking der Duitse steden uit te moorden en de militaire installaties en industrieën ongemoeid te laten. Over "ontaarde moordenaars" gesproken. En weet u wat de uiterste konsekwentie was van het kiezen voor het geweld der geallieerden? Nagasaki en Hiroshima!!!

Natuurlijk heb ik toen gewenst "dat die toch zozeer verwenste geallieerden spoedig de oorlog zouden winnen". Nogal logisch. Hoe eerder de oorlog afgelopen zou zijn, hoe liever het me was. En duidelijk was van het begin af aan, dat Duitsland de oorlog moest verliezen en de geallieerden hem winnen. Hoe eerder dat nu gebeurde hoe beter. Dan kwam er tenminste een eind aan al het moorden en al het lijden. Nog liever zou het me geweest zijn, wanneer die oorlog nooit was uitgebroken of dat er reeds de eerste of tweede dag een "vredeverdrag" of een "staakt het vuren" was gekomen. Doch vóór de oorlog kiezen, voor het geweld kiezen, zoals Constandse deed, dat is toch wel iets anders. Hopen, dat het geweld, dat begonnen is zo spoedig mogelijk is afgelopen, of kiezen voor het geweld dat nog beginnen moet zijn toch wel twee heel verschillende dingen.

In uw brief zegt u tenslotte, dat Constandse nog steeds anarchistisch denkt. En hiervoor verwijst u naar een artikel in "Het Handelsblad" over de Provo's van zijn hand en naar een uitlating op een feestelijke reünie. Nu heb ik dat artikel in "Het Handelsblad" niet gelezen en ik ben niet op die reünie geweest, zodat ik zijn uitlating aldaar niet heb kunnen beluisteren. Ware dat echter wél het geval geweest, dan wist dat nog het bestaan van zijn beschouwing "De school der anarchie" niet uit. Een beschouwing waarmee ik het niet eens ben en waarop ik dus zakelijk en zeker niet onkameraadschappelijk, maar wel scherp ben ingegaan. Mijn "Open brief aan A.L. Constandse" nu "onheus" en "onredelijk" te noemen is wel "onzindelijk" (deze onvriendelijkheid heb ik van u geleerd), temeer waar u het volgens mij ook nergens hebt aangetoond.

Beste redactie, ik heb natuurlijk nog veel meer op mijn hart. Ook uw "Kort Commentaar" vraagt nog een antwoord van mij. Ik hoop, dat u mij toestaat daarop een andere keer in te gaan. Ik wil dit n.l. niet te lang maken om u niet in moeilijkheden te brengen. Het is toch al langer geworden dan mijn bedoeling was, maar terwille van de duidelijkheid kon ik het niet korter maken.

Met kam. groeten,

J. M.

Naschrift van de redactie:

Vlak voor het afdraaien van dit nummer van "Daad en Gedachte", ontving onze kameraad J.M. van de redactie van "Recht voor Allen" bericht, dat ook deze brief van hem niet voor plaatsing in aanmerking kwam. In het volgende nummer komen wij op die "libertaire" onverdraagzaamheid terug.

E E N B R I E F W I S S E L I N G M E T
H E T D A G B L A D "H E T P A R O O L"

ONLANGS stuurde een onzer geestverwanten een stukje naar "Het Parool", dat bedoeld was voor de rubriek "Maar meneer", de rubriek van de ingezonden stukken. Het stukje - dat betrekking had op de oorlog in Vietnam - werd niet geplaatst. Inplaats daarvan ontwikkelde zich tussen de redactie van "Het Parool" en onze kameraad een briefwisseling. Die briefwisseling is zo karakteristiek voor de Parool-redactie, laat zó duidelijk zien, dat zij met oogkleppen is uitgerust dan wel aan 'n bepaald soort politieke blindheid lijdt, dat wij het voor onze lezers interessant achten, stukje én briefwisseling hier te laten volgen.

- o -

M E T A F I S I C A

Nog niet zo heel lang geleden vond er in uw blad, geachte redactie, een controverse plaats tussen de heer Kronkel en ds. Buskes. De heer Kronkel had namelijk aan zekere pacifisten doen weten, dat er nog erger dingen waren dan een oorlog, dat had de bezetting toch wel geleerd. Deze uitlating schoot mij te binnen, toen ik in "Het Parool" van zaterdag 20 augustus het kranige stuk van Tineke Nijenhuis las. In 't twistgeschrijf had onze vriend Kronkel - hij vergeeft mij stellig de familiariteit - ook pijlen van een meer etherisch karakter afgezonden: liever dood dan slaaf, sprak hij. Dit komt voort uit een schoon beginsel. Maar ds. Buskes, vakman in de ethiek, overtrof hem toch daarbij: Liever slaaf dan moordenaar, gaf hij ten beste. Wat kon daarop de nobele Kronkel anders doen dan in zijn schulp kruipen? Het is een vreemde voorstelling van een oorlog overigens: Wat wilt u, dood of slaaf? En ú: slaaf of moordenaar?

Noch de metafisiek van Buskes, noch die van Kronkel komen bij dit vraagstuk te pas. De werkelijkheid is, dat de oorlogen, warm of koud, die het Westen voert tegen het "kommunisme" - mooie naam voor een lelijke zaak - dit laatste juist de wind in de zeilen geeft.

Sedert zijn ontstaan heeft dit "kommunisme" belangrijke metamorfosen doormaakt en wel zonder de hulp van het machtige Westen. Integendeel! Door zich in het oog van de "kommunistische" massa steeds als het "roofzuchtige imperialisme" te bevestigen, versterkt het de behoudende krachten van de terreur. Het wapengeweld van het Westen heeft niets teweeg gebracht dat op een liberalisering van de terreur geleek. Daar tegenover staan: Rusland, Polen, Hongarije, Joegoslavië, Roemenië, Indonesië, die alle van binnen uit een natuurlijke verandering ondergingen, welke veranderingen het karakter hebben van de "destalinisatie". Wat gebeurd is en wat nog te gebeuren staat is: de overname van de absolute partijmacht door de nieuw-ontstane klasse, wier leden geroepen zijn de macht, die hun onontkomelijkerwijs in 't productie- en distributieapparaat toevalt, in de politiek door te voeren. Hier komt zij in conflict met de partij, wier bestaan op een idee berust, wat altijd een wankelbaar voetstuk is geweest.

De krachten waarop ik doelde zijn in al deze dictaturen aanwezig, groeien en roeren zich, zodat in een of andere vorm de "destalinisatie" in alle "kommunistische" landen zal plaats vinden. Ook in China, al zwemt Mao twee keer de Chinese zee over.

Th.J.M.

NAAR AANLEIDING van dit ingezonden stukje schreef "Het Parool" het volgende:

Geachte heer,

Nalezing van uw brief d.d. 25 (aug.) dezer zouden wij graag van u willen

vernemen, waar het Westen met wapengeweld is begonnen. Wij vinden, dat u dergelijke beschuldigingen wel wat al te gemakkelijk neerschrijft zonder met enig bewijs te komen aandragen.

hoogachtend, enz.

HET ANTWOORD van onze geestverwant luidde als volgt:

Geachte redactie,

Ik heb niet geschreven, en zou nooit geschreven hebben, dat het Westen ergens met wapengeweld begonnen was, om de eenvoudige reden, dat het me nu eenmaal niet interesseert wie de eerste klap heeft gegeven. Oorlogen en revoluties ontstaan uit maatschappelijke tegenstellingen en niet doordat een of andere "held" of schoelje en zijn partij de macht hebben veroverd. De volgende verkiezingscijfers doen duidelijk uitkomen, wat bijvoorbeeld de groei en de macht van het nationaal-socialisme in Duitsland bepaalde: april 1924 - 32 zetels in de rijksdag; december 1924 - 14 zetels; mei 1928 - 12 zetels; 1930 - 107 zetels (in oktober 1929 begon de grote wereldcrisis!); juli 1932 - 230 zetels; november 1932 - 195 zeteld.

Natuurlijk was het "Verdrag van Versailles", waaronder Duitsland leefde ook van invloed, echter niet doorslaggevend.

Oorlog, al wordt die opgedrongen en door de "aanstichter" verloren, heeft nog nooit in de kapitalistische wereld (de "kommunistische" systemen zijn ook kapitalistisch, vandaar de aanhalingstekens!) een oplossing gebracht van de problemen, die daarmee samenhangen.

Th.J.M.

HIEROP antwoordde "Het Parool" als volgt:

Geachte heer,

Uw brief hebben wij met aandacht gelezen en wij kunnen u het volgende mededelen: Wij zijn steeds bereid meningen te plaatsen, die niet de onze zijn, doch niet wanneer zij duidelijke onjuistheden bevatten. Uw bewering b.v. dat het Westen oorlogen voert tegen het Communisme is absurd en geheel in strijd met de werkelijkheid. Verder spreekt u van "kommunistische" terreur. De aanhalingstekens om het woord "kommunistische" heeft u kennelijk gebruikt om te suggereren, dat er van 'n dergelijke terreur geen sprake is. Om al deze redenen hebben wij besloten uw stuk niet in de rubriek "Maar meneer" op te nemen.

hoogachtend, enz.

C O M M E N T A A R

TOT ZOVER de briefwisseling, waarop wij onzerzijds nog een kort commentaar willen laten volgen.

Wanneer een gewoon en normaal mens in de een of andere zin leest... "kommunistische" terreur.... dan redeneert hij bij zichzelf: de aanhalingstekens zijn kennelijk aangebracht, omdat de schrijver aan wil duiden, dat de bewuste terreur zich ten onrechte "kommunistisch" noemt. Niet alzo "Het Parool". De aanhalingstekens om het woord "kommunistische" zijn hier voor de redactie van dat blad aanleiding om te veronderstellen, dat de schrijver aan wil duiden, dat er naar zijn mening... van een dergelijke terreur geen sprake is. Alsof hij dan de aanhalingstekens niet om het woord terreur zou hebben geplaatst!

De dwaling van "Het Parool" is des te opmerkelijker omdat in de correspondentie door onze geestverwant nadrukkelijk werd gezegd waarom hij de aanhalingstekens had gebruikt. Om deze reden namelijk, dat het zogenaamde "kommunisme" in wer-

kelijkheid kapitalisme is. De "met aandacht lezende" Parool-redactie heeft dat blijkbaar aan haar aandacht laten ontsnappen.

Het is eigenlijk allemaal nog veel krasser. Onze geestverwant heeft namelijk de woorden "kommunistische" en terreur in zijn oorspronkelijk stukje niet onmiddellijk op elkaar laten volgen. Dat doet de Parool-redactie. Onze vriend daarentegen schreef: "Het wapengeweld van het Westen heeft niets teweeg gebracht, dat op een liberalisering van de terreur geleek." Terreur zónder aanhalingstekens, let wel! Terreur waar? In landen als Rusland, Polen, Hongarije, China enz., landen, die men "kommunistisch" pleegt te noemen, maar die - aldus duidelijk onze geestverwant - het niet zijn.

Het is werkelijk een krachttoer, onder die omstandigheden, onze vriend in de schoenen te schuiven, gelijk "Het Parool" doet, dat hij beweerd zou hebben, dat 't Westen oorlog voert tegen het Communisme. Onze geestverwant zei bovendien in een van zijn brieven met klem, dat oorlogen niet gevoerd worden om ideeën, maar voortspruiten uit maatschappelijke tegenstellingen. Hij ontkende derhalve bij voorbaat, waarvan de "aandachtige" Parool-redactie hem later pas zou beschuldigen.

Maatschappelijke tegenstellingen?, zal onze Parool-redactie uitroepen, maar bedoelt de briefschrijver daar dan niet de tegenstelling tussen kapitalisme en communisme mee? Nee, beste redactie, dat kan men niet zeggen van een briefschrijver, die nadrukkelijk verklaart, dat er achter hetz.g. Ijzeren gordijn óók kapitalisme is. Maatschappelijke tegenstellingen dus tussen kapitalisme en kapitalisme? Inderdaad. En mogen wij, als u dat soms wéér "absurd" mocht vinden, bij wijze van 'n enkel voorbeeld even herinneren aan de oorlogen van het vroeg-kapitalistische Engeland en de vroeg-kapitalistische republiek der Verenigde Nederlanden, waarvan ieder weet, dat zij om maatschappelijke zaken (de handel, de Acte van Navigatie, enz.) werden gevoerd of de eerste wereldoorlog, waarin de concurrentie tussen Engeland en Duitsland en het bezit van de kolen- en ijzermijnen in Lotharingen zulk een belangrijke rol speelden?

=====

E E N M E R K W A A R D I G

C I T A A T

"... Het is veel waarschijnlijker, dat de toenemende welvaart de massa juist ontevredener maakt met de bestaande maatschappij. Inderdaad, de arbeiders hebben 't beter dan vroeger, maar hun behoeften stijgen nóg sneller dan hun inkomen zodat hun ontevredenheid niet afneemt. Juist de 'verburgerlijking' maakt hen rijp voor het socialisme. Armoede en werkloosheid zijn altijd voor het socialisme een slechte voedingsbodem geweest. In de geschiedenis heeft het socialisme dan pas voet aan de grond gekregen als de toestand van de arbeiders reeds verbeterd was, als de welvaartsdynamiek reeds op gang was gekomen. Een fikse bries in de rug verzwakt de strijd lust van het wieslerpeloton niet, maar wakkert deze juist aan...

.....we weten dat armoede geen ab-

soluut, maar een relatief begrip is. De Nederlandse werknemers die in de crisisjaren een vaste betrekking hadden, waanden zich rijk, maar de huidige arbeiders, wier inkomen vele malen hoger is, beschouwen zich als arm. Men meet zijn welstand niet af aan de hoogte van zijn inkomen, maar aan het inkomen van anderen."

Bovenstaande woorden zijn ons zowat uit het hart gegrepen. Zij zeggen precies hetzelfde wat wij altijd verkondigd hebben en wat wij met name in "Daad en Gedachte" hebben aangevoerd in een polemieek over armoede en welvaart met prof. Pen. Wij troffen ze aan in de onlangs verschenen brochure "Tien over rood", die wij overigens in het geheel niet voor onze rekening zouden willen nemen. In een van de volgende nummers van ons blad zullen we dat geschrift nader bespreken. Deze hierboven weergegeven opvatting vonden wij echter zo opmerkelijk, dat wij haar afzonderlijk hebben geciteerd.

T I E N J A A R G E L E D E N : R E V O L U T I E I N H O N G A R I J E

DE IN LONDEN wonende Hongaarse politieke schrijver G e o r g e P á l ó c z i H o r v á t h - auteur o.a. van een boek over de geschiedenis der Hongaarse arbeiders en boeren en van een biografie van Nikita Kroestsjof - heeft dezer dagen in een interview geantwoord op de vraag, of de Hongaarse opstand van tien jaar geleden enige zin gehad heeft. Zijn oordeel luidde bevestigend. "Tien jaar na de dramatische gebeurtenissen uit de herfst van 1956", zei hij, "is er in Hongarije ontegenzeggelijk méér vrijheid dan er bestond onder Matthias Rákosi. En om dat kleine beetje meer vrijheid was het de opstandelingen van destijds tenslotte begonnen, niet om de totale omverwerping van het regiem." Naar onze mening gaf Pálóczi Horvath er met deze woorden blijk van, dat hij de wezenlijke betekenis der Hongaarse revolutie van 1956 niet begrepen heeft. Die wezenlijke betekenis ligt niet in het vlak van de politieke of geestelijke vrijheid. De wezenlijke betekenis der Hongaarse revolutie bestaat hierin, dat zij het probleem van de a r b e i d e r s m a c h t aan de orde stelde; dat zij onomstotelijk aantoonde, dat voor het strijdend proletariaat de a r b e i d e r s r a d e n de enig mogelijke, vanzelfsprekende en effect sorterende vorm van organisatie zijn. De werkelijke, en blijvende betekenis der Hongaarse revolutie was in één woord deze, dat zij een proletarische revolutie was en antwoord heeft gegeven op tal van vragen, die met de proletarische revolutie samenhangen.

Hetgeen wij hier betogen staat zelfs met evenveel woorden te lezen in een rapport van de Verenigde Naties. "De arbeidersraden", heet het daar, "vormden 'n poging om het bewind over fabrieken, mijnen en dergelijke ondernemingen in handen van de arbeiders zelf te leggen..... De werkzaamheden der arbeidersraden liepen uiteen tijdens de verschillende fasen van de revolutie. De raden waren echter in eerste instantie de actieve politieke organen van de arbeiders."

Niet anders luidde het oordeel, dat betrekkelijk kort na de dramatische gebeurtenissen door F.R. Allemann in het tijdschrift "Der Monat" werd uitgesproken: "De Hongaarse arbeidersraden", zo schreef hij, "waren spontaan gevormde revolutionaire organisaties; het waren de enig mogelijke revolutionaire organisaties en zij werden gevormd om praktische, revolutionaire taken op te lossen. De voornaamste van die taken was: het tot gelding brengen van de wil van de arbeiders."

Zo mogelijk nog duidelijker waren twee uitspraken van mannen, die nauwer dan bijna wie dan ook bij de revolutionaire gebeurtenissen waren betrokken: Sandor Balli, de voorzitter van de Centrale Arbeidersraad van Boedapest en Sandor Nagy, die van die Centrale Arbeidersraad deel heeft uitgemaakt. "De arbeiders", zei eerstgenoemde, "hebben geen andere keus dan hun macht in de arbeidersraden te concentreren." De tweede verklaarde, tijdens de revolutie, dat "de arbeidersraden als de sterkste macht in 't land konden worden beschouwd." Dat alles gaat torenhoog uit boven het gewauwel van Pálóczi Horvath, die zich geen ogenblik heeft afgevraagd of het wel zin heeft om naar de zin van een omwenteling te informeren en die het bovendien presteerde om het offer der duizenden, die voor de arbeidersdemocratie gevallen zijn, te meten aan een zó pover en in het grote geheel zo volstrekt onbelangrijk iets als het kleine en daarenboven nog zeer dubieuze beetje "vrijheid", dat onder het regiem van Janos Kádár in Hongarije kon worden gerealiseerd.

Ongetwijfeld heeft Pálóczi Horvath in zoverre gelijk, dat de menigte, die op 6 oktober '56 de herbegraving van de enkele jaren tevoren na 'n zuiveringskomedie opgehangen Laszlo Rajk bijwoonde, in het blote feit van zijn officiële rehabilitatie nog geen aanleiding vond om van een omverwerping van het regiem te dromen, evenmin trouwens als de studenten deden, die op 23 oktober in Boedapest begonnen te betogen. Zij inderdaad stelden zich slechts een liberalisering van het bewind voor. Maar in het revolutionaire proces gaat het er niet om, wat zich de

mensen voorstellen. Dat heeft juist - na het klassieke voorbeeld van de bouwvakarbeiders, die op de 16e juni '53 in Oost-Berlijn van de steigers klommen om tegen 'n verhoging der z.g. "Normen" te demonstreren zonder zelfs maar te bevroeden, dat zij luttele uren later het aftreden der regering-Ulbricht zouden eisen - de Hongaarse opstand nog weer eens duidelijk bewezen. En ook daarin ligt haar betekenis.

Het voornaamste kenmerk ener revolutie gelijk die in Hongarije, is dit, dat de gebeurtenissen elkaar in een dergelijk snel tempo opvolgen, dat de situatie daardoor van uur tot uur en van minuut tot minuut verandert. Als Imre Nagy - bolsjewiek, maar populair vanwege zijn tolerante opvattingen en een voortdurende oppositie tegen Rákosi, die hem bij zijn stalinistische partijgenoten in discredit gebracht heeft - om acht uur in de avond van de 23e oktober in Boeda op het balkon van het parlamentsgebouw verschijnt, verlangt de massa, die urenlang om hem geroepen heeft al véél en véél meer dan alleen maar hem aan 't hoofd van de partij en van 'n kabinet te zien. Twaalf uren eerder zou zijn benoeming tot minister-president van Hongarije precies beantwoord hebben aan datgene wat in de straten luidkeels werd geëist. Als die benoeming in de late avonduren een feit is, is de kloof tussen de massa's en Imre Nagy al zichtbaar geworden. Nagy spreekt de naar schatting 200.000 stadgenoten op het plein met "kameraden" aan. Zijn eerste woord lokt al vlammeende protesten uit. "Wij zijn geen 'kameraden'", brult de massa. Nagy heeft het over "Het leiderschap van de partij", waarachter men de gelederen zou moeten sluiten. De massa is geïrriteerd. Voor haar is de partij, zelfs een door Nagy verbeterde en gehumaniseerde partij, al niet meer aan de orde. Nagy heeft 't over wensen, die vervuld zullen worden, wanneer de arbeid is hervat. De massa is niet van plan om weer aan het werk te gaan alvorens haar wensen zijn vervuld. In diezelfde nacht waarin Nagy, als een van zijn eerste regeringsdaden, zijn handtekening zet onder 't besluit tot het afkondigen van de noodtoestand, breidt de staking zich verder uit.

Niemand in Hongarije dácht in de morgenuren van de 23ste oktober aan een omverwerping van het regiem en de vorming van een méér-partijen-regering. Die méér-partijen-regering wordt geëist als Imre Nagy alleen nog maar bezig is enkele stalinistische figuren aan de top van de bolsjewistische partij te vervangen door "ketterse" bolsjewieken van zijn eigen soort. Als op de 27e oktober, onder de onweerstaanbare druk der revolutionaire gebeurtenissen, de méér-partijenregering 'n feit geworden is en Imre Nagy onder andere vertegenwoordigers van de sociaaldemocratische partij van Anna Kethly heeft opgenomen in zijn kabinet, dan zijn de massa's al lang niet meer alleen maar tegen de bolsjewistische partij gekant, maar tegen partijen als zodanig. Van dat moment af - en eigenlijk al eerder - beginnen de overal spontaan door de arbeiders gevormde raden 'n macht in het land te worden.

Die arbeidersraden passen niet in de voorstellingswereld van Imre Nagy. Zij passen evenmin - naar ons uit een gesprek met haar gebleken is - in de voorstellingswereld van Anna Kethly. Beiden zijn politici en voor beiden zijn de arbeiders slechts stukken op het politieke schaakbord. O, ongetwijfeld: wáárdevolle stukken, niet de pionnen, die een Rákosi in hen zag. Maar niettemin: stukken, die geschoven moeten worden. Het komt bij Nagy eenvoudig niet óp, dat de stukken van zijn schaakbord op een gegeven ogenblik zélf gaan handelen, zélf gaan denken, in één woord: ophouden "stuk" te zijn en zich gereed maken om de tot dusver bestaande maatschappelijke verhoudingen te veranderen. En toch gebeurt dat.

Op een gegeven moment brengen de afgevaardigden van diverse arbeidersraden, die in de Hongaarse industriesteden zijn ontstaan, een bezoek aan Boedapest. Eén van die afgevaardigden verklaart: "Als de regering - en bedoeld is de regering-Nagy - ons geen voldoening geeft, dan zullen wij haar niet erkennen." Eerder al heeft de revolutionaire arbeidersraad van Györ uiting gegeven aan 't gevoel, dat de regering-Nagy niet datgene vertegenwoordigt wat hij zelf vertegenwoordigt. Het blote feit van de radenvorming alleen heeft tót gevolg, dat de arbeiders van uur tot uur verder weg raken uit de ban van de partijen. In de mate waarin dat het ge-

val is gaan de in de raden georganiseerde arbeiders zich praktisch meer en meer gedragen als de meesters van het land. De arbeidersraden in Hongarije ontwikkelen zich tot een macht náást en zelfs tegenover de regering-Nagy; tot een macht, die sterker dan Imre Nagy is; een macht die géénszins van plan is halt te houden op het punt, waar Imre Nagy pas op de plaats zou willen maken.

Vraagt men naar de oorzaak van die situatie - die men met de term "dubbelheerschappij" zou kunnen karakteriseren - , vraagt men naar een verklaring voor het dualistisch karakter der ontwikkeling, dan luidt het antwoord, dat de arbeiders, in Hongarije zowel als elders, nu eenmaal ándere belangen en ándere wensen hebben dan de niet-proletarische bevolkingsgroepen of de politici.

Niets is verder van de werkelijkheid verwijderd dan het sprookje van de "nationale" opstand in Hongarije. Zeker, alle in beweging gekomen groepen wensten de aftocht van de Russen. Maar zelfs dit gemeenschappelijke verlangen ontsproot bij de diverse bevolkingscategorieën niet aan dezelfde motieven. Een arbeider verstond wat anders onder de "vrijheid" dan een intellectueel van de Petöficlub. De arbeider hechtte bovenal belang aan zijn zeggenschap in de bedrijven.

Zelfs de rapporteurs der Verenigde Naties, die bovenal Nagy's (overigens afgedwongen!) neutraliteitspolitiek en de opzegging door het revolutionaire Hongarije van het Pact van Warschau van betekenis achtten, hebben later, na honderden Hongaarse emigranten te hebben ondervraagd, in hun rapport over de gebeurtenissen in Hongarije moeten vaststellen, dat voor de arbeidersraden - en dat in tegenstelling tot wat voor Imre Nagy gold - niet de buitenlandse betrekkingen het belangrijkste waren, doch de veranderingen in de productie.

Niet terwille van een politiek ideaal bijgevolg zijn de Hongaarse arbeiders tien jaar geleden in verzet gekomen, doch op grond van de maatschappijverhoudingen, op grond van hun klassepositie. En tientallen getuigenverklaringen hebben er niet de minste twijfel over laten bestaan, dat het juist hun klassepositie is geweest, waaraan de revolutie haar kracht ontleende. Dat is het wat bovenal moet worden vastgesteld, wanneer men na tien jaren op de gebeurtenissen terugblijkt.

=====

K L A S S E B O T S I N G E N I N

' N I T A L I A A N S E S T A D

TOEN DE Italiaanse regering het besluit nam om de bijna honderd jaar oude scheepswerf San Marco in de bij de Adriatische Zee gelegen havenstad Triëst te veranderen in 'n reparatiewerf en de afdeling scheepsbouw naar Genua te verplaatsen, lokte dat heftige reacties uit van de kant van de arbeiders. Triëst beleefde tonelen, zoals die welke een krappe vier maanden eerder zich hadden afgespeeld in Amsterdam.

Twaalf uur achtereen leverden de stakende werf arbeiders een complete veldslag met de Carabinieri. De ver.

bitterde arbeiders wierpen barricades op, hielden autobussen aan, smeten van verscheidene bussen de ruiten in, gooiden personenauto's omver en lieten op een bepaald punt van de stad een grote bouwkraan dwars over een weg vallen.

De politie werd met stenen bekogeld. Die van haar kant maakte gebruik van traangasbommen en karabijnen. Vijfenzeventig personen raakten gewond. Er werden 450 arrestaties verricht. Café's en bioscopen sloten hun deuren.

Dat alles geschiedde op zaterdag 8 oktober. De vakbonden kondigden volgens de beproefde afkoelingsmethode een proteststaking aan, die gehouden moest worden op donderdag 11 oktober.

=====

DE VAL VAN HET KABINET - C A L S

O F :

DE DUIDELIJKE ONDUIDELIJKHEID

NOG MAAR RUIM een half jaar geleden is het, dat wij in "Daad en Gedachte" 1) schreven, dat de maatschappelijke ontwikkeling de overeenkomst tussen de politieke partijen voortdurend groter had gemaakt en dat elk daarvan hoe langer hoe minder een eigen "profiel" bezat. De reële tegenstellingen, zo zeiden we, die in 't verleden de politieke partijen scheidde, zijn bezig in snel tempo te verdwijnen en met het verbleken der politieke verschillen boet óók de politiek zelf aan betekenis in.

Zijn, zo zal men wellicht vragen, de jongste gebeurtenissen rond het Binnenhof: de val van het kabinet-Cals en de omstandigheden waaronder die geschiedde, de verontwaardiging waarmee een der regeringspartners zich over het optreden van een andere regeringspartner heeft uitgelaten, de tegenovergestelde opvattingen binnen de K.V.P. (en binnen andere partijen), enzovoort, enzovoort, voor ons wellicht ook aanleiding om onze mening te herzien? Is het niet zó, dat sedert de jongste verkiezingen 't politieke leven in Nederland weer belangwekkender is geworden en aan betekenis heeft gewonnen?

Ons antwoord hierop luidt zonder meer ontkennend. Het is niet voor niets, menen we, dat het "Algemeen Dagblad" dezer dagen heeft geschreven, dat de motieven voor de kabinetscrisis "onduidelijk zijn". Dat is een opmerking, die bij het bestaan van reële politieke verschillen onmogelijk zou zijn geweest. Zo de KVP duidelijk een andere politieke koers zou hebben voorgestaan dan de regering-Cals gevoerd heeft, dan zou naar 't motief voor de kabinetscrisis niet behoeven te worden gevraagd en dan zou ook voor enige verontwaardiging geen plaats zijn. Juist de onduidelijkheid echter - het enige, dat op het eerste gezicht duidelijk is - vereist een analyse, die naar onze overtuiging geen politieke analyse wezen kan. Als wij gelijk hebben met onze mening, dat de onduidelijkheid het gevolg is van het ontbreken van fundamentele politieke verschillen, dan wordt die onduidelijkheid natuurlijk niet opgeheven door uiteenzettingen, waarin het bestaan van zogenaamde politieke verschillen hetzij nadrukkelijk, hetzij stilzwijgend wordt verondersteld.

Waarom danken de politieke analyses hun ontstaan? Hieraan, dat het bij alle onduidelijkheid over de oorzaken van de crisis, bijzonder duidelijk is, waarom deze niet moet worden geweten. Niet namelijk aan meningsverschillen over de begroting voor 1967. Niet dat die meningsverschillen er niet waren, maar zij hadden - als men het oor te luisteren legt - geenszins een zodanig karakter, dat zij onoverbrugbaar zouden zijn geweest. Uitspraken, die als typisch voor de liberale en katholieke opposanten gelden kon men ook beluisteren in de schoot van de PvdA en omgekeerd.

Een econoom als drs. W.J. van de Woestijne bijvoorbeeld, die tot de PvdA behoort, heeft de begroting van Vondeling een "knap maar gekunsteld stuk werk" genoemd. Ook deze drs. Van de Woestijne heeft - net als de financiële deskundigen van de liberale- en de katholieke fractie - te kennen gegeven, dat deze begroting "niet realisabel" was; er zouden ook volgens hem "te veel optimistische veronderstellingen" in zitten. Hij heeft zelfs niet geschroomd in dit verband van 'n "falen" van Vondeling te spreken. Leest men de "Nota inzake de groei en de structuur van onze economie", afkomstig van de tot de PvdA behorende minister Den Uyl - lid van een kabinet, dat op zijn eenheid van opvatting steeds weer met klem gewezen heeft - dan zou men opnieuw kunnen wanen, dat men de liberale eco-

1) "Daad en Gedachte", april 1966.

noom Witteveen of de katholieke econoom Nooteboom hoort spreken. "In het belang van onze economische groei zullen de besparingen sterk moeten toenemen", zegt minister Den Uyl. Hij zegt óók, dat "de overheidsinvesteringen in ons land te hoog zijn" en dat "de inflatie moet worden teruggedrongen". Allemaal klanken, die in een wat ander arrangement de critici van het kabinet-Cals in de Tweede Kamer eveneens hebben laten horen. Omgekeerd hebben die critici náást hun kritiek toch ook weer niet verheeld, dat zij, nét als drs. Van de Woestijne, de begroting van Vondeling "een knap stuk werk" vonden. Niet voor niets heeft het katholieke dagblad "De Tijd" geschreven, dat "waar om cijfers wordt gevochten altijd een marge aanwezig is voor compromissen." Niet voor niets schreef het christelijk nationale dagblad "De Rotterdammer" (niet te verwarren met de Nieuwe Rotterdamse Courant) dat 't "niet zozeer de meningsverschillen over (begrotings-) cijfers zijn geweest" die het kabinet-Cals hebben doen struikelen. Maar als het n i e t de begrotingscijfers zijn geweest, wat dan wél? Ziedaar dan het punt, waarop de beschouwingen over de politiek beginnen.

Het kabinet-Cals is ten val gebracht, zo wordt er geredeneerd, juist op het moment, dat het op het punt stond te beginnen met de uitvoering van het beste deel van zijn programma. Het is gevallen na een frontale aanval van de werkgevers en kennelijk zeer tot hun genoegen, omdat die categorie van het aangekondigde beleid blijkbaar niets goeds verwachtte voor haar belangen. Het is ten val gebracht door de KVP, omdat in die grote partij de reactionaire krachten weer eens sterker bleken dan de progressieve vleugel, die aanleunt tegen het katholiek vakverbond.

Deze politieke redenering heeft op het allereerste gezicht bijzonder veel aantrekkelijke kanten, omdat zij de i n d r u k w e k t , dat zij geen politieke analyse is, maar juist een maatschappelijke. Het heeft er de schijn van, dat hier de sociale tegenstellingen worden aangewezen, die men aantreft achter de coulissen van het politieke spel. Men beluistert onmiskenbaar, dat het de klassebelangen zijn geweest, die in het domein van de politiek het laatste woord gesproken hebben. Bijgevolg is men geneigd instemmend te knikken nog voordat men tijd gehad heeft om zich te verbazen over het feit, dat de klassetegenstellingen nu opeens van stal gehaald worden door allerlei lieden - woordvoerders van de PvdA, van het NKV en van het protestants-christelijke CNV - die doorgaans het bestaan van klassetegenstellingen om het hardst plegen te ontkennen en die gewoon zijn om hun politiek en maatschappelijk optreden n i e t met de tegenstelling tussen de werkgevers en werknemers te verklaren, doch met een uitweiding omtrent hun hooggestemde en progressieve idealen.

Op 't zelfde moment dat men zich daarvan rekenschap geeft gaat men de schijnbaar zo aantrekkelijke verklaring met wat meer achterdocht en wat nauwkeuriger bekijken. Is het wel wáár, vraagt men zich af, dat de niet te loochenen verschillen tussen de zogenaamde linker- en de zogenaamde rechtervleugel van de KVP op klasstegenstellingen zijn terug te voeren? Is het wel waar, dat de PvdA, het NKV, het CNV (en het NVV, om ook dat even volledigheidshalve te noemen!) de a r b e i d e r s vertegenwoordigen?

Naar onze mening, de lezer weet het maar al te goed, is daar geen sprake van. Men behoeft zich slechts de geschiedenis der in ons land aan de dag getreden klasseconflicten voor de geest te halen, met name die sedert het einde van de tweede wereldoorlog, om te beseffen hoe onhoudbaar op dit punt de stelling is, die tal van politieke commentatoren hebben betrokken. Zeker, PvdA, NVV, NKV en CNV trachten ons voortdurend wijs te maken, dat zij het arbeidersbelang behartigen. Dat neemt echter niet weg, dat deze organisaties bij praktisch alle klasseconflicten aan "de andere kant van de barricade" hebben gestaan. Er is dan ook géén serieus vakbewegingstheoreticus in ons land, die pogen zal om te ontkennen, dat de hedendaagse vakbeweging volledig in de burgerlijke maatschappij is geïntegreerd. En wat de PvdA betreft: juist in de laatste tijd zijn er zó veel stemmen opgegaan, die haar luide verwijten 2) voor het arbeidersbelang te weinig of totaal geen oog

te hebben, dat wij ons van de taak ontheven achten haar volslagen b u r g e r - l i j k karakter nog eens uitvoerig te bewijzen. Het is haar uitgesproken burgerlijke karakter, dat de iets minder-uitgesproken burgerlijke Jan Nagel (met wie wij ons naar bekend bepaald niet identificeren) boos uit zijn afdeling heeft doen weglopen, zeggende, dat hem het milieu per slot van rekening toch te conservatief was. Vrijwel op hetzelfde moment heeft de oud-NKV-voorzitter A.C. de Bruyn dezelfde PvdA geprezen om haar "progressiviteit". Legt men die uitspraken naast elkaar en naast het politieke commentaar, dat wij zoëven beknopt hebben samengevat, dan blijkt de achtergrond van de jongste kabinetscrisis daarmee toch minder duidelijk te zijn geworden dan men zou hebben verwacht. Onduidelijk bijvoorbeeld blijft ook, waarom sommige werkgevers de val van het kabinet-Cals publiekelijk betreurd hebben en waarom sommige N.K.V.-ers in de Tweede Kamer vóór de motie-Schmelzer hebben gestemd.

Het laatste punt overigens is in de woordenstroom, die door de kabinetscrisis is uitgelokt, niet helemaal veronachtzaamd. Er is namelijk op een gegeven moment opgemerkt, dat de NKV-leden in het parlement, die zich wél tegen Cals en de zijnen keerden, dat juist hadden gedaan om uiting te geven aan hun onbehagen over een beleid, dat "de inflatie in de hand werkte en de dief van de kleine man werd via hollende geldontwaarding, verminderde werkgelegenheid en stijging der indirecte belastingen, zonder voor de lage inkomens een voldoende compensatie te scheppen in de directe belastingsfeer." Merkwaardig is, dat deze tussen aanhalingstekens geplaatste woorden afkomstig zijn uit de pen van een VVD-er, van een lid van een partij derhalve, die zich voorstandster betoonde van "aanvullende middelen voor het begrotingsjaar 1967", iets waar zich de regering tégen verklaarde, juist omdat zij in de sfeer van de indirecte belastingen zouden moeten worden gezocht, en derhalve onevenredig zwaar op de lagere inkomensgroepen zouden drukken.

De lezer ziet het: als men afstapt van de schablonen en zijn aandacht gaat richten op een concreet detail als de fiscale politiek, dan komt men er al evenmin uit. Men stuit dan niet alleen op het feit, dat in de beruchte "nacht van Schmelzer" 't zittende kabinet "de kleine man" in bescherming nam tegen de eventuele gevolgen van een sterkere belastingdruk, maar men stuit er óók op, dat de NVV-voorzitter A.H. Kloos de regering heeft verweten, dat haar beleid tot op 't moment van haar val de kosten van het levensonderhoud reeds sterk had opgevoerd. Als men dan nog weet, dat - als ware het om de verwarring ten top te voeren - de parlementaire woordvoerder van de PvdA, drs. G. Nederhorst, in het uur van de crisis zich tegen verdere belastingdruk gekant heeft n i e t omdat de arbeider daarvan de dupe zou worden maar om een gans andere reden, namelijk omdat daarvan "een opwaartse druk op de loonontwikkeling" te verwachten zou zijn, dringt zich dan bij dit alles niet de conclusie op, dat de arbeidersbelangen in het geheel niet in het geding geweest zijn?

Onze mening is, dat het bij de val van het kabinet-Cals inderdaad n i e t ging om een tegenstelling tussen werkgevers en werknemers. Dat is een opvatting, die lijnrecht staat tegenover de algemeen gangbare en ook lijnrecht tegenover de opvatting, die Kloos in "De Vakbeweging" van 25 oktober j.l. heeft ontwikkeld. Hij schrijft daar, dat de werkgevers "hun zin gekregen hebben". In één adem echter laat hij er op volgen, dat het "nog te bezien valt of zij er gelukkig mee zullen zijn." Die woorden passen niet in het simpele beeld, dat hij en anderen geschetst hebben. Van tweeën één: Of de kabinetscrisis ontstond, omdat de meerderheid in de Tweede Kamer de werkgeversbelangen liet prevaleren en dan is het moeilijk aan te nemen dat de werkgevers daar spijt van zullen krijgen, omdat zij en de hen toegewijde politici tenslotte toch mensen zijn, die de werkgeversbelangen nauwkeurig kennen. Of - andere mogelijkheid - de werkgevers zouden op een gegeven ogenblik best eens spijt kunnen krijgen van de jongste politieke ontwikkelingen, maar dát kan dan alleen maar betekenen, dat het niet ging om de vraag of er een op de arbeiders of op de patroons gericht beleid moest worden gevoerd, maar om iets an-

ders, namelijk om de vraag wélk beleid het beste was voor het Nederlandse kapitalisme. Dat laatste is volgens ons inderdaad het geval geweest. En daarop wijst niet alleen de door Kloos opengelaten mogelijkheid, daarop wijst niet alleen de opmerking van Nederhorst omtrent het gevaar van een opwaartse loondruk - gevaarlijk voor de "nationale economie" en de concurrentiepositie der bedrijven - maar daarop wijst óók 'n commentaar in "Het Vrije Volk" van 27 oktober, waarin er op wordt gewezen, dat de Sociaal Economische Raad in een onlangs uitgebracht advies met nadruk te kennen heeft gegeven, dat de overheid de vinger voortdurend aan de pols moet houden en dat er (voor het Nederlandse kapitalisme - red. D & G) behoefte bestaat aan 'n gecoördineerd beleid ten aanzien van publieke en particuliere investeringen. De SER, aldus "Het Vrije Volk", "spreekt zich niet over de richting van het beleid uit, niet over de accenten. Dat is juist de inzet van de politieke strijd".

Wij geloven dat "Het Vrije Volk" met deze woorden eens een keer de spijker op de kop geslagen heeft. Hoe stevig moet de overheid de vinger aan de pols houden, daarom heeft het inderdaad gedraaid. Niet werkgevers en werknemers hebben tegenover elkaar gestaan, maar zij die véél en zij die weinig "dirigisme" (lees: staatskapitalisme) voorstaan. Al het andere is wat "Het Vrije Volk" in een merkwaardig waarheidslievende bui in hetzelfde commentaar "de voorgewende oorzaak van de crisis" heeft genoemd.

Ziet men de val van het kabinet-Cals tegen de achtergrond van een conflict tussen de voorstanders van méér staatskapitalisme en de tegenstanders daarvan, dan trekt, menen wij, de dichte mist op, die de gebeurtenissen op en rond het Binnenhof is gaan omgeven. Dan wordt met één slag duidelijk, waarom de diverse politici en de diverse sociale organisaties de posities hebben ingenomen, waarin men ze heeft kunnen aantreffen. Natuurlijk is er in Nederland een diepe, onoverbrugbare tegenstelling tussen werkgevers en werknemers, tussen de kapitaalsbelangen en die van het proletariaat. Maar had men in alle ernst gedacht, dat die tegenstelling aan de orde was in het parlement en dan nog wel in onze dagen? Kom nou! In dat parlement gaat het inderdaad om 'n verschil tussen "progressief" en "conservatief". Maar dát verschil is inderdaad het verschil tussen hen, die de kapitalistische ordening van morgen willen helpen bevorderen en hen, die het kapitalisme van gisteren nog zo lang mogelijk willen laten leven. Met de klassebelangen der arbeiders heeft dat niets van doen.

2) Er zijn inderdaad lieden, die de PvdA haar burgerlijkheid verwijten. Wij behoren daar niet toe. Wij vinden de PvdA wel een burgerlijke partij (wat nog een nuance anders is) maar wij maken haar daarvan volstrekt geen verwijt. Een partij kan onder de kapitalistische verhoudingen alleen maar burgerlijk zijn; wanneer die verhoudingen worden opgeheven, verdwijnen ook de partijen. Bovendien is de PvdA als burgerlijke partij geformeerd. Wat wil men?

=====

++++
 NADAT "Recht voor Allen" in haar nummer van 1 okt. j.l. een artikel uit "Daad en Gedachte" had overgenomen en in haar commentaar daarop schreef: "De discussie staat open", schreef één onzer kameraden drie artikelen voor "Recht voor Allen". Het eerste daarvan treft men aan op blz. 6, 7 en 8 van dit nummer. He-laas, ondanks de "openstaande discussie" weigerde men dat schrijven op te nemen. Natuurlijk had het toen geen zin meer de twee volgende artikelen, die voor verzending gereed lagen, nog voor plaatsing aan te bieden. We zullen ze nu in het decembernummer van "Daad en Gedachte" plaatsen gelijk met ons commentaar op de weigering van "Recht voor Allen" deze artikelen te plaatsen.

De redactie.

++++